

פתרון הבחינה בתנ"ך יחידה רביעית - מועד קיץ תש"ע, 2010

שאלונים: 001105, 204

מוגש על-ידי: דנית בר-אור סבאג, חוה צדוק וגליה סמו

מורות לתנ"ך ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון

על הנבחן לענות על שתיים מהשאלות 1-4

שאלה מספר 1

סעיף א'

- חוש: שמיעה.
דוגמה מדברי הדוד לגורם שמפעיל את החוש: "עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו"
(פס' 12).
- הסבר: ציוץ הציפורים מעורר את שמיעתו של הדוד.
- חוש: ראייה.
דוגמה מדברי הדוד לגורם שמפעיל את החוש: "הניצנים נראו בארץ" (פס' 12).
- הסבר: הפרחים פורחים וזה מעורר את חוש הראייה של הדוד.
- חוש: ריח.
דוגמה מדברי הדוד לגורם שמפעיל את החוש: "התאנה חנטה פגיה והגפנים סמדר נתנו ריח" (פס' 13).
- הסבר: ריח הגפנים והתאנים מעורר את חוש הריח של הדוד.

סעיף ב'

- (1) הדוד מדמה את הרעיה ליונה המסתתרת בין הסלעים ומתכוון שהרעיה זהירה, חששנית, ביישנית או צנועה.
 - (2) האירוע הנרמז: קריעת ים-סוף (הניצחון על צבא פרעה ושירת הניצחון ששרו לאחר מכן).
היונה: עם ישראל.
משמעות הציוויים: "הראיני את מראיך" - עם ישראל נקרא לראות את נס טיבוע צבא פרעה בים-סוף.
- "השמיעיני את קולך" - עם ישראל נקרא לשיר שירת ניצחון לה' לאחר הטבעת צבאו של פרעה בים-סוף.

שאלה מספר 2

סעיף א'

הדימויים המתארים את הרעיה (על התלמיד לציין ארבעה):

- פס' 4: "יפה את רעיתי כתרצה" – יופיה של הרעיה מדומה לעיר היפה תרצה. או: "נאוה כירושלים" – יופיה של הרעיה מדומה ליופיה של ירושלים.
- פס' 5: "שערך כעדר העיזים שגלשו מן הגלעד" – שעה של הרעיה מדומה לעדר עיזים שירודות מן הגלעד.
- פס' 6: "שיניך כעדר הרחלים שעלו מן הרחצה שכלם מתאימות..." – שיניה של הרעיה תואמות זו לזו ודומות לכבשים רחוצות ונקיות שכולן דומות זו לזו.
- פס' 7: "כפלח הרימון רקתך" – רקתה של הרעיה הנראית מבעד לשערה מדומה לפלח מפרי הרימון.

סעיף ב'

- (1) לפי פס' 8-9, ייחודה של הרעיה הוא שבעיניו היא האחת והיחידה. בעיניו ובעיני אמה היא נחשבת לאחת ויחידה ואין בלתי. בעיניו היא טובה יותר מכל הבנות ואפילו ממלכות.
- (2) היונה התמה הוא כינוי / רמז לאברהם. (הקישור – ע"י המלה אחת / אחד, כי גם על אברהם נאמר שהוא אחד [יחזקאל ל"ג 24] וגם בשה"ש נאמר שהרעיה היא אחת). האחת לאמה הוא כינוי ליצחק. (הקישור – שוב ע"י המלה אחד / אחת, כי ידוע שיצחק היה בן יחיד ועל הרעיה נאמר שהיא "אחת"). ברה לילודתה – כינוי ליעקב. (הקישור ע"י הדמיון הלשוני: ברה / ברור, לטענת המדרש "ברור היה לאמו שהיה צדיק גמור").

שאלה מספר 3

סעיף א'

- (1) לפי מדרש רות רבה, הגואל מסרב לגאול משום שחשש לחייו. לפיו, מחלון וכליון מתו משום שנשאו את רות וערפה, כלומר התחתנו עם נשים מואביות. לפיכך, אם יקח את רות לאשה, ימות אף הוא. לפי רש"י, הגואל מסרב לגאול על-מנת שהיחוס המשפחתי שלו לא יפגע, שכן החוק אוסר על נישואים עם אשה מואבית.
- (2) לפי המילים "להקים שם המת על נחלתו", הגואל מסרב משום שהוא מודע לכך שהנחלה לה ידאג לא תחשב כשייכת לו, אלא של הצאצא שיוולד לו מרות, ולכן אין לו אינטרס כלכלי לגאול אותה.

סעיף ב'

נקודות דמיון בין רות לחוק הייבום בדברים (על התלמיד לציין שתיים):

- (1) בשני הכתובים ההליך המשפטי מתבצע בשער העיר: "ובועז עלה השער" (רות ד', 1); "ועלתה יבמתו השערה" (דברים כ"ה, 7).
 - (2) בשני הכתובים ההליך המשפטי מתבצע מול זקני העיר: "ויקח עשרה אנשים מזקני העיר" (רות ד', 2); "וקראו לו זקני עירו" (דברים כ"ה, 8).
 - (3) בשני הכתובים יש אפשרות לסרב לייבום / גאולה: "ויאמר הגואל לא אוכל לגאול ליי" (רות ד', 6); "מאן יבמי להקים שם לאחיו" (דברים כ"ה, 7).
 - (4) בשני הכתובים יש טקס הכרוך בנעל: "לקיים כל דבר שלף איש נעלו..." (רות ד', 7) "וחלצה נעלו מעל רגליו" (דברים כ"ה, 9).
 - (5) בשני הכתובים הייבום / גאולה מתבצעים ע"י קרוב משפחה: "חלקת השדה אשר לאחינו לאלימלך" (רות ד', 3); "יבמה יבוא עליה..." (דברים כ"ה, 5).
 - (6) בשני הכתובים המטרה היא להקים את שם המת: "והיה הבכור... יקום על שם אחיו המת" (דברים כ"ה, 6); "להקים שם המת" (רות ד', 5).
- נקודות שוני בין רות לחוק הייבום בדברים (על התלמיד לציין שתיים):

- (1) בחוק רק אחי המת יכול לייבם "יבמה יבוא עליה" (פס' 5). ואילו ברות כל קרוב משפחה יכול לגאול "כי אין זולתך לגאול ואנכי אחריך" (פס' 4).
- (2) בחוק, המטרה היא המשכיות שם המת בלבד "יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל" (פס' 6), ואילו ברות המטרה היא הקמת שם המת על הצאצא, "להקים שם המת על נחלתו" (פס' 5).
- (3) בחוק, טקס חליצת הנעל הוא טקס השפלה, הנועד לאיים ולהרתיע מפני סירוב לייבום "וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש..." (פס' 9), ואילו ברות טקס שליפת הנעל מסמל העברת בעלות על קניין: "על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו" (פס' 7).
- (4) בחוק, הסירוב והחליצה משחררים את האשה ומאפשרים לה להינשא למי שתחפוץ "וחלצה נעלו" (פס' 9). לעומת זאת ברות האישה איננה משתחררת, אלא עוברת לקרוב המשפחה הבא: "גאל ואם לא יגאל הגידה לי ואדע כי אין זולתך לגאול ואנכי אחריך" (פס' 4).
וכל דוגמה נכונה אחרת תתקבל.

שאלה מספר 4

סעיף א'

דוגמאות למאפייני העלילה המודגשים בקו (על התלמיד לציין שניים):

צירוף מקרים:

פס' 1-4: במקרה בלילה שלפני הוצאת מרדכי להורג שנת אחשוורוש נודדת, במקרה קוראים לפניו דווקא את הקטע בספר הזכרונות שמתאר את מרדכי שהציל אותו ממזימתם של בגתן ותרש, ובמקרה גם המן בא לחצר המלך ואחשוורוש קורא לו להתייעצות כיצד יש לגמול למרדכי: "בלילה ההוא נדדה שנת המלך... ויימצא כתוב אשר הגיד מרדכי על בגתנא ותרש... מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה?... ויאמר המלך מי בחצר והמן בא לחצר...". (פס' 1-4)

אי הבנה:

המלך שואל את המן "מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו?" (פס' 6) והמן חושב שהמלך מתכוון אליו: "למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני?" (פס' 6).

מהפך:

המן חושב שהוא עומד לזכות בכבוד רב והמלך מצווה עליו להעניק את הכבוד הזה למרדכי: "ויאמר המלך להמן: מהר קח את הלבוש ואת הסוס... ועשה כן למרדכי היהודי" (פס' 10).
אן: המן בא לחצר המלך במטרה לתלות את מרדכי על עץ: "לתלות את מרדכי על העץ...". (פס' 4) אך בסופו של דבר זוכה מרדכי לכבוד מלכים "קח את הלבוש ואת הסוס... ועשה כן למרדכי היהודי" (פס' 10).

סעיף ב'

- (1) השורש מ-ל-כ יכול להעיד על שאיפתו של המן להיות מלך אן להיות במעמד שווה לזה של המלך, כיוון שהוא רוצה ללבוש את לבוש המלכות של המלך ולרכוב על סוס שרכב עליו המלך: "יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך" (פס' 8).
- (2) שני הפרטים המזוהים על מרדכי:

- "מרדכי היהודי"- בגלל שנאתו של המן למרדכי (שלא השתחוה לו בגלל יהדותו) ובגלל מזימתו של המן להשמיד את היהודים, אפשר שהוא יתרגז עוד יותר בגלל שעליו לכבד את מרדכי ולהוליך אותו ברחובות העיר.
- "היושב בשער המלך"- מעמדו של מרדכי (המתיר לו לשבת בשער המלך) עלולים להגביר את רוגזו של המן, כיוון שזה מדגיש שמרדכי הוא בעל מעמד בחצר המלך, הוא אינו אזרח רגיל מן השורה.
- "היושב בשער המלך"- הדגשה על ישיבתו של מרדכי, שלא רצה לקום ולהשתחוות להמן, על אף מעמדו הנמוך יחסית להמן.

פרק שני

על הנבחן לענות על שלוש מהשאלות 5-9

שאלה מספר 5

סעיף א'

הדוגמאות הן (על התלמיד לציין שתיים):

- (1) "ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דדיך מיין" (פס' 2) - הנערה מחזרת אחרי אהובה ורוצה שהוא ישק לה, שכן נשיקותיו טובות יותר מיין.
- (2) "משכני אחרוך נרוצה הביאני המלך חדריו" (פס' 4) - הנערה מחזרת אחרי אהובה ומבקשת ממנו שיביא אותה אל חדריו שם יוכלו להתנות אהבים.
- (3) "הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה..." (פס' 7) - הנערה מחזרת אחרי אהובה, שהרי היא שואלת אותו היכן ירעה עם צאנו על מנת שתוכל להפגש עימו.

סעיף ב'

הראיות הן:

- (1) הנערה מנסה לעורר את קנאתן של בנות ירושלים ביופיה ע"י כך שאומרת להן "שחורה אני ונאווה בנות ירושלים כאהלי קדר כיריעות שלמה" (פס' 5), כלומר היא שחורה ויפה כמו אוהלי רועה הצאן של שלמה, כמו אוהלי שבט קדר.
- (2) הנערה מנסה לעורר את קנאתן של בנות ירושלים בסגנון חייה השונה ע"י כך שאומרת "...שמני נטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי" (פס' 6), כלומר - בניגוד אליהן היא חיה חיי מתירנות מינית (לא שמרה על תומתה).

ג:

היא עובדת למחייתה, שומרת על הכרמים בעוד שהן יושבות ספונות בביתן.

שאלה מספר 6

סעיף א'

- דוגמה לצייתנות - נעמי אומרת לרות לרדת לגורן בלילה, לשכב לצד בועז ולגלות את מרגלותיו, ורות אכן עושה זאת: היא מגיעה לגורן בלילה ושוכבת לצידו ומגלה את מרגלותיו (פס' 3-4); "ותרד הגורן.. ותגל מרגלתי ותשכב" (פס' 6-7).
- דוגמה ליוזמה - נעמי אומרת לרות לא לומר לבועז דבר, אלא לחכות להנחיותיו "הוא יגיד לך את אשר תעשין" (פס' 4), ואילו רות לא מחכה לדבר בועז, אלא יוזמת את השיחה ומבקשת ממנו לגאול אותה "ופרשת כנפך על אמתך כי גאל אותה" (פס' 9).

סעיף ב'

- (1) החסד הראשון הוא שרות עזבה את מולדתה ומשפחתה ודבקה בחמותה, נעמי, והלכה עימה אל מקום שאינו מוכר לה.

החסד האחרון הוא שרות בחרה בבוועז ולא בבחורים הצעירים יותר בין אם הם עניים או עשירים.

(2) תשובת בוועז היא שהוא יגאל את רות, כלומר- ישא אותה לאישה. הנימוק הוא שרות יצרה לעצמה מוניטין כ"אשת חיל".

שאלה מספר 7

סעיף א'

תחינות ציבור : (על התלמיד היה לציין דוגמה אחת לכל תכונה) :

פנייה ישירה לה' :

"זְכוֹר יְהוָה מַה-הָיָה לָנוּ הַבֵּיט (הַבֵּיטָה) וַיִּרְאֵה אֶת-חַרְפְּתֵנוּ" (פס' 1) - העם פונה לה' ישירות על מנת שיראה את מצבו העגום בשל החורבן, ואת הבושה אותה הוא חש ומבקש שיגאל אותו.

תלונה קולקטיבית על הצרות והסבל, המובעת בגוף ראשון רבים :

1. "נִחַלְתֵנוּ נְהַפְכָה לְזָרִים בְּתִינוּ לְנִכְרִים" (פס' 2) - העם מתלונן על כך שאדמת הארץ שהייתה בעבר שייכת לו, עברה לרשותו של העם הכובש.

2. "יְתוּמִים הֵינּוּ אִין (וְאִין) אָב אִמֹתֵינוּ כְּאִלְמָנוֹת" (פס' 3) - העם חש כאלמן ויתום, וזאת בשל הסתרת הפנים של ה' ממנו, והסרת ההגנה.

3. "מִימֵינוּ בְּכֶסֶף שְׁתִּינוּ עֲצֵינוּ בְּמַחִיר זְבָאוֹ" (פס' 4) - תיאור המצב בהווה - העם נאלץ לרכוש מים ועצים על מנת להתקיים, וזאת בשל העובדה שאדמתם נכבשה, ואינה שייכת לו עוד.

4. "עַל צִנְאָרְנוּ נִרְדְּפָנוּ וְנִגְעָנוּ לֹא (וְלֹא) הוֹנַח-לָנוּ" (פס' 5) - העם סובל מתלאות ורדיפות של האויב הכובש.

5. "מִצְרִים נָתַנוּ יָד אֲשׁוּר לְשָׁבַע לְחָם" (פס' 6) - העם מתאר את מצבו בהווה - הוא נאלץ לפנות למדינות אחרות בבקשת סיוע של מזון, על מנת לשרוד.

6. "אֲבֹתֵינוּ חָטְאוּ אִינָם (וְאִינָם) אֲנַחְנוּ (וְאֲנַחְנוּ) עֲוֹנֹתֵיהֶם סָבְלָנוּ" (פס' 7) - העם מביע את צערו על כך שהוא נענש וסובל בשל חטאי הדורות הקודמים.

7. "עֲבָדִים מְשָׁלוּ בָנוּ פִּרְק אִין מִיָּדָם" (פס' 8) - העם מתאר את השעבוד הקשה של האויב הכובש, וכן מדגיש שאין כל תקווה להינצל ממנו.

8. "בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לְחַמְנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַמִּדְבָּר" (פס' 9) - העם מתאר את חרפת הרעב אליו הגיע כתוצאה מהכיבוש, המחסור במזון.

9. "עוֹרְנוּ כְּתַנּוֹר נִכְמְרוּ מִפְּנֵי זִלְעָפוֹת רָעֵב" (פס' 10) - העם מתאר את מצבו הפיסי הירוד בעקבות חרפת הרעב, עורו נכמר והתכווץ בשל המחסור במזון.

תלונה קולקטיבית, המובעת כתיאור עובדתי של המשורר המשקיף על האירועים מן הצד :

1. "נָשִׁים בְּצִיּוֹן עָנוּ בְּתִלַּת בְּעָרֵי יְהוּדָה" (פס' 11) - המשורר משקיף מן הצד ומתאר כיצד נשות ישראל עונו על ידי הכובש [ככל הנראה נאנסות].

2. "שָׁרִים בְּיָדָם נִתְּלוּ פְּנֵי זִקְנִים לֹא נִהְדָּרוּ" (פס' 12) - המשורר משקיף מן הצד, ומתאר כיצד הוצאה ההנהגה להורג, ונגזל כבודה של האוכלוסייה הבורגרת.
3. "בַּחֹרִים טָחוּן נִשְׂאוּ וּנְעָרִים בְּעֶץ כְּשָׁלוּ" (פס' 13) - המשורר משקיף מן הצד, ומתאר כיצד נלקחו בחורי העם לעבודות כפייה על ידי הכובש.
4. "זִקְנִים מְשַׁעַר שְׁבָתוֹ בַּחֹרִים מְנַגְּינְתָם" (פס' 14) - המשורר משקיף מן הצד, ומתאר כיצד פסק השיפוט בשער העיר, וכן הופסקו נגינות השמחה בו.

סעיף ב'

משמעות היעדר האב בפסוק 3: "יתומים היינו אין (ואין)..." - העם חש כיתום ואלמן, וזאת בשל העובדה שהוא חש שה' נטש אותו, ואין מי שישגיח ויגן עליו. ה' אפשר לכובש להביס את העם.

משמעות היעדר האב בפסוק 7: "אֲבֹתֵינו חָטְאוּ אִינָם (וְאִינָם) אֲנַחְנוּ (וְאֲנַחְנוּ) עֲוֹנֵתֵיהֶם סָבְלָנוּ" - העם מתלונן על כך שהדורות הקודמים הם אלה שחטאו, ובגללם דור ההווה נענש. היעדר הדורות הקודמים מדגיש את תחושת התסכול של העם בהווה - בשל חטאי האבות שכבר מתו, ולא נענשו על מעשיהם, נענש הדור הנוכחי.

שאלה מספר 8

סעיף א'

- (1) פסוק 8 מתאים להיות הפסוק החותם את ספר קהלת, מפני שהוא דומה מאוד, כמעט זהה במילותיו לתוכנו של פסוק 2, שפותח את דברי קהלת במגילה זו. כלומר: דברי קהלת נפתחים ומסתיימים באותו משפט (מסגרת), ולכן פסוק 8 ראוי להיות להיות סיומו של הספר.
- (2) הראיות לכך שפסוקים 9-14 נוספו לספר מאוחר יותר (על הנבחר להביא ראיה אחת):
 - נימה אפולוגטית: הכותב בפסוקים 9-14 מתנצל על דבריו החריפים של קהלת ומנסה להציג את קהלת כאדם חכם וישר, שביקש למצוא את האמת: "ביקש קהלת למצוא דברי חפץ וכתוב יושר דברי אמת" (פס' 10).
 - התייחסות לקהלת בגוף שלישי, בעוד במגילה קהלת מדבר בגוף ראשון: "ויותר משהיה קהלת חכם..." (פס' 9); "ביקש קהלת למצוא..." (פס' 10).
 - ניגוד רעיוני בפסוקים 9-14 לתוכן המגילה: קהלת מדגיש שוב ושוב את עקרון הדטרמיניזם ואת אמונתו, שאין חשיבות למעשי האדם, ה' כבר קבע את גורלו מראש. לעומת זאת בפרק זה בפסוק 13 כתוב: "סוף דבר הכל נשמע את האלוהים ירא ואת מצוותיו שמור כי זה כל האדם" - חשוב להאמין בה' ולקיים את מצוותיו.

סעיף ב'

דברי חכמים קשים מאוד לשמיעה, הם פוגעים ומציקים כמו דרבנות (קוצים) וכמו משמרות נטועים (משמרים הנטועים בקצה שוט או בקצה מקל ומסייעים בהשגחה על הצאן ובהנחייתו. בכך מנסה

המחבר להתנצל על דבריו הקשים של קוהלת ולהציגם כדברים שאולי מעט מטרידים ומציקים, אך קוהלת מתאר באמצעותם את חיפושיו אחרי האמת, ולכן יש לקבל דברים אלה בסלחנות.

שאלה מספר 9

סעיף א'

מרדכי היה בעל תפקיד במשטרה של ארמון המלך משום שהוא יושב בשער המלך ומדווך לאסתר על מזימת בגתן ותרש להתנקש בחיי אחשוורוש: "קצף בגתן ותרש... ויבקשו לשלוח יד במלך... ויוודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר..." (פס' 21-22).

סעיף ב'

- (1) מרדכי הוא צאצא של קיש משבט בנימין. קיש היה אביו של שאול המלך, ולפיכך מרדכי הוא צאצא של שאול.
המן הוא בן המדתא האגגי, כלומר הוא צאצא של אגג מלך עמלק. כלומר, המאבק בין מרדכי להמן נקשר למלחמה של שאול בעמלק.
- (2) בשמ"א ט"ו, ציווה ה' על שאול להשמיד טוטאלית את עמלק ורכושו. שאול לא קיים ציווי זה במלואו, כאשר הותיר בחיים את אגג מלך עמלק וחמל על מיטב הצאן ובכך חטא לה'. הכתוב באסתר נחשב כתיקון למתואר בשמואל, משום שהפעם מרדכי, צאצא של שאול, גובר על המן, צאצאו של אגג העמלקי ומביא למפלתו ולמותו שלו ושל בניו.